

J.R.R. Tolkien

ARTHURS VAL

Bezorgd door Christopher Tolkien

VOORWOORD

Het is welbekend dat een vooraanstaand element in mijn vaders poëzie zijn blijvende liefde voor het oude ‘Noordse’ allitererende vers was. Die liep van de wereld van Midden-aarde (met name in het lange, maar onvoltooide *Lay of the Children of Húrin*) tot en met de dramatische dialoog *De thuiskomst van Beorhtnoth, Beorhthelms zoon* (voortgekomen uit het Oudengelse gedicht *The Battle of Maldon*) en zijn ‘Oudnoorse’ gedichten *Het nieuwe lied van de Völsungs* en *Het nieuwe lied van Gudrún* (waaraan hij in een brief uit 1967 refereerde als ‘iets wat ik jaren geleden eens heb gemaakt toen ik de kunst van het schrijven van allitererende poëzie meester trachtte te worden’). In *Sir Gawain and the Green Knight* gaf hij blijk van zijn bekwaamheid door deze veertiende-eeuwse allitererende verzen met behoud van het metrum in modern Engels om te zetten. Daaraan wordt nu zijn onvoltooide en ongepubliceerde gedicht *Arthurs val* toegevoegd.

Ik heb niet meer dan één enkele verwijzing van mijn vader naar dit gedicht boven water kunnen krijgen, en wel in een brief uit 1955, waarin hij zei: ‘Ik schrijf graag allitererende verzen, al heb ik er op *De thuiskomst van Beorhtnoth* na weinig meer gepubliceerd dan de fragmenten in *In de ban van de Ring*... Ik hoop nog steeds een lang gedicht in datzelfde metrum over *Arthurs val* te voltooien’ (*De brieven van J.R.R. Tolkien*, no. 165). Nergens in zijn papieren is enige

indicatie te vinden wanneer hij daaraan is begonnen of wanneer hij het ter zijde heeft gelegd, maar gelukkig had hij een brief bewaard die R.W. Chambers op 9 december 1934 aan hem had geschreven. Chambers (hoogleraar Engels aan University College, Londen) was achttien jaar ouder, een oude vriend en trouwe steunpilaar van mijn vader, en in die brief schreef hij dat hij *Arthur* tijdens een treinreis naar Cambridge had gelezen en op de terugweg ‘een lege coupé benutte om hem te declameren zoals hij dat verdient’. Hij overlaadde het gedicht met loftuitingen. ‘Het is groots... waarlijk heroïsch, en afgezien daarvan heeft het ook nog eens waarde als bewijs dat het metrum van de *Beowulf* in hedendaags Engels kan worden toegepast.’ En hij besloot de brief met: ‘Je moet het afmaken.’

Maar dat deed mijn vader niet: alweer een lang, verhalend gedicht dat hij voortijdig heeft gestaakt. Het lijkt vrijwel zeker dat hij al niet meer aan het *Lay of the Children of Húrin* werkte toen hij in 1925 de Universiteit van Leeds voor Oxford verruilde, en volgens een notitie was hij in de zomer van dat jaar aan het *Lay of Leithian* (de legende van Beren en Lúthien) begonnen (*The Lays of Beleriand*, p. 3), niet in allitererende verzen, maar op rijm. Daarnaast was hij in Leeds aan een allitererend gedicht over *The Flight of the Noldoli from Valinor* begonnen, evenals aan een ander, nog korter gedicht dat duidelijk de aanzet was tot een *Lay of Eärendel* (*The Lays of Beleriand*, § II, *Poems Early Abandoned*).

In *De legende van Sigurd en Gudrún* (p. 11) heb ik geopperd, ‘als puur giswerk, aangezien er geen enkel bewijs voor bestaat, dat mijn vader aan zijn Oudnoorse gedichten begon bij wijze van nieuwe poëtische onderneming [en een terugkeer naar het allitererende vers] nadat hij tegen het eind van 1931 opgehouden was met het schrijven van het Lied van Leithian’. Als dat zo is, moet hij toen een begin hebben gemaakt met *Arthurs val*, dat eind 1934 nog lang niet

af was, terwijl de Noordse gedichten al wel voltooid waren.

Een verklaring voor het opgeven van deze ambitieuze gedichten op een moment dat ze stuk voor stuk al in een vergevorderd stadium waren, kan gezocht worden in zijn persoonlijke situatie na zijn aanstelling als hoogleraar Angelsaksisch in Oxford in 1925: de eisen van zijn positie, zijn wetenschappelijk onderzoek en de noden, zorgen en uitgaven van zijn gezin. Zoals zo vaak in zijn leven leed hij voortdurend tijdgebrek. Het is dan ook mogelijk, en ik ben geneigd dat te geloven, dat zijn telkens opnieuw gefnuikte inspiratie dan kon verdorren. Maar die leefde weer op zodra zich tussen al zijn taken, verplichtingen en andere interesses een gaatje voordeed, zij het dat de verhalende impuls nu een verandering had ondergaan.

Ongetwijfeld waren er in elk van die gevallen specifieke redenen die nu niet meer met zekerheid zijn vast te stellen, maar wat betreft *Arthurs val* is mijn suggestie (p. 189-95) dat dit vastliep op de ingrijpende wijzigingen die mijn vaders concepties destijds ondergingen en die voortkwamen uit zijn werk aan *The Lost Road* en de publicatie van *De hobbit*: het ontstaan van Númenor, de mythe van de rond gemaakte wereld en het rechte pad, en het naderbij komen van *In de ban van de Ring*.

Het ligt ook voor de hand te denken dat dit laatste, gedetailleerde gedicht van nature juist bijzonder kwetsbaar was voor onderbrekingen of storingen. De verbazingwekkende hoeveelheid overgebleven ruw materiaal voor *Arthurs val* maakt duidelijk wat de inherente problemen zijn van deze metrische vorm die mijn vader zo bijzonder goed lag, en hoe veeleisend en perfectionistisch zijn streven was om in een ingewikkeld en subtiel verhaal op passende wijze uiting te geven aan de ritmische en allitererende patronen van de Oudengelse versvorm. Om een andere metafoor te gebruiken, *Arthurs val* was een kunstwerk dat een lange opbouw vergde en dat

het verrijzen van nieuwe imagatieve vergezichten niet kon verdragen.

Wat er verder ook van deze speculaties te zeggen valt, *Arthurs val* plaatste de redacteur onvermijdelijk voor een probleem inzake de presentatie. Sommigen die dit boek ter hand nemen, hadden er misschien genoeg mee genomen hier alleen de tekst van het gedicht afgedrukt te zien, met eventueel een korte verklaring over de ontwikkelingsgeschiedenis zoals die uit de grote hoeveelheid concept-manuscripten blijkt. Daarentegen zijn er misschien veel lezers die zich door de auteur tot het gedicht aangetrokken voelen, maar weinig van de ‘Arthurlegende’ af weten en daarom graag nadere toelichting willen over de relatie van deze ‘versie’ tot de middeleeuwse traditie waaruit ze voortkomt, en een dergelijke toelichting ook verwachten.

Zoals ik al zei heeft mijn vader er niet de minste aanwijzing voor gegeven, zelfs niet de geringste opmerking, zoals hij wel deed met de ‘Noordse’ gedichten die gepubliceerd zijn als *De legende van Sigurd en Gudrún*, welke gedachte of bedoeling er achter zijn uiterst originele aanpak van ‘De legende van Lancelot en Guinevere’ schuilt. Maar in dit geval is er duidelijk geen reden voor de redacteur om zich de doolhof in te wagen en een uitgebreid overzicht van de ‘Arthurlegenden’ te schrijven, want die zou hoogstwaarschijnlijk alleen maar afschrikken als een noodzakelijk te nemen obstakel vóór het lezen van *Arthurs val*.

Daarom heb ik een formele ‘Inleiding’ achterwege gelaten en de tekst van het gedicht van verscheidene commentaren voorzien die zonder meer facultatief van aard zijn. De korte noten die op het gedicht volgen, beperken zich grotendeels tot een beknopte uitleg van namen en woorden, en tot een verwijzing naar de commentaren.

Voor een ieder die dergelijke uiteenzettingen wil lezen: elk van

deze commentaren betreft een afzonderlijk aspect van *Arthurs val* en wat daarbij specifiek van belang is. Het eerste, ‘Het gedicht in de Arthurtraditie’ is eenvoudig van opzet, vermijdt speculatieve interpretaties en is weliswaar aan de lange kant, maar beslaat een beperkt terrein. Het geeft weer hoe mijn vaders gedicht zich verhoudt tot bepaalde verhalende tradities, en in hoeverre het daarvan afwijkt. Hiervoor heb ik voornamelijk geput uit twee Engelstalige werken, het middeleeuwse gedicht dat bekendstaat als ‘De allitererende Morte Arthure’ en de relevante vertellingen van Sir Thomas Malory, met enkele verwijzingen naar zijn bronnen. Omdat ik niet alleen met een droge opsomming wil komen, geef ik een aantal letterlijke citaten uit deze werken die een goed voorbeeld vormen van de aanpak en verteltrant van deze tradities, maar fundamenteel verschillen van deze ‘Allitererende val van Arthur’ uit een andere tijd.

Na veel wikken en wegen leek het me het beste, omdat het minder verwarrend is, deze uiteenzetting te schrijven alsof de definitieve vorm van het gedicht (zoals afgedrukt in dit boek) het enige is wat we ervan weten, en de vreemde ontwikkelingsgang ervan, zoals die uit analyse van de conceptteksten blijkt, om die reden verloren is gegaan. Het lijkt me niet nodig om me in het schemergebied van het ontstaan van de Arthurlegenden en de eerste eeuwen van hun geschiedenis te begeven. Ik beperk me er hier toe te zeggen dat het voor het begrip van *Arthurs val* essentieel is te beseffen dat de wortels van deze legende teruggaan tot in de vijfde eeuw, na het definitieve einde van de Romeinse overheersing van Brittannië met de terugtrekking van de legioenen in 410, en tot herinneringen aan veldslagen waarin de Britten zich verzetten tegen de verwoestende plundertochten en invasies van de barbaarse indringers, de Angelen en Saksen, die zich vanuit de oostelijke streken van hun land verspreidden. De lezer moet in het achterhoofd houden dat de namen

‘Britten’ en ‘Brits’ door het hele boek heen specifiek en uitsluitend verwijzen naar de Keltische inwoners en hun taal.

Op ‘Het gedicht in de Arthurtraditie’ volgt een bespreking van ‘Het ongeschreven gedicht en het verband met *De Silmarillion*’, een overzicht van de diverse teksten die laten doorschemeren hoe mijn vader zich het vervolg van het gedicht voorstelde. En ten slotte is een verhandeling opgenomen over ‘De evolutie van het gedicht’, in de allereerste plaats een poging de al genoemde ingrijpende structurele veranderingen zo duidelijk te belichten als dat met het oog op de uiterst ingewikkelde tekstgeschiedenis mogelijk is, gecombineerd met een groot aantal voorbeelden van zijn werkwijze.

Noot. Verwijzingen naar de tekst van het gedicht hebben door het hele boek heen de volgende vorm: het cantonummer (Romeins cijfer), gevolgd door het regelnummer, dus bijvoorbeeld 11.7.

I

How Arthur and Gawain went to war and rode into the East.

Arthur eastward in arms purposed
his war to wage on the wild marches,
over seas sailing to Saxon lands,
from the Roman realm ruin defending.
Thus the tides of time to turn backward 5
and the heathen to humble, his hope urged him,
that with harrying ships they should hunt no more
on the shining shores and shallow waters
of South Britain, booty seeking.
As when the earth dwindles in autumn days 10
and soon to its setting the sun is waning
under mournful mist, then a man will lust
for work and wandering, while yet warm floweth
blood sun-kindled, so burned his soul
after long glory for a last assay 15
of pride and prowess, to the proof setting
will unyielding in war with fate.
So fate fell-woven forward drave him,
and with malice Mordred his mind hardened,
saying that war was wisdom and waiting folly. 20

I

Hoe Arthur en Gawain ten oorlog trokken en naar het oosten reden

In 't oosten beoogde Arthur te strijden
met wapen en weer in de wilde marken,
op de zeeweg naar Saksen het zeil te hijsen,
het rijk van Rome voor rampen hoedend.
Het tij des tijds tegen te gaan 5
hoopte hij, de heiden het hart te ontnemen
de ondiepe waters en witte kust
van Zuid-Brittannië, op zoek naar buit,
ooit nog af te stropen met aanvalsschepen.
Eer in de herfst de aarde schrompelt 10
en de zon zinkt en verzwolgen wordt
door sombere nevel, smacht een man nog
naar werk en beweging terwijl warm van zon
het bloed nog stroomt. Zo brandde zijn ziel
om na lange luister het lot te tarten, 15
nog eenmaal fier naar eer te streven,
't gewicht van zijn wil in de waagschaal te leggen.
Het nijdig noodlot noopte hem ertoe,
Mordred stijfde vol moedwil zijn geest:
weerwerk was wijsheid, wachten dwaasheid. 20

'Let their fanes be felled and their fast places
 bare and broken, burned their havens,
 and isles immune from march of arms
 or Roman reign now reek to heaven
 in fires of vengeance! Fell thy hand is, 25
 fortune follows thee — fare and conquer!
 And Britain the blessed, thy broad kingdom,
 I will hold unharmed till thy home-coming.
 Faithful hast thou found me. But what foe dareth
 war here to wake or the walls assail 30
 of this island-realm while Arthur liveth,
 if the Eastern wolf in his own forest
 at last embayed must for life battle?'
 So Mordred spake, and men praised him,
 Gawain guessed not guile or treason 35
 in this bold counsel; he was for battle eager,
 in idle ease the evil seeing
 that had rent asunder the Round Table.

Thus Arthur in arms eastward journeyed,
 and war awoke in the wild regions. 40
 Halls and temples of the heathen kings
 his might assailed marching in conquest
 from the mouths of the Rhine o'er many kingdoms.
 Lancelot he missed; Lionel and Ector,
 Bors and Blamore to battle came not; 45
 yet mighty lords remained by him:
 Bediver and Baldwin, Brian of Ireland,
 Marrac and Meneduc from their mountain-towers;
 Errac, and Iwain of Urien's line

‘Hun tempels geveld, hun vestingplaatsen
 ontbloomt, gebroken, verbrand hun havens;
 dat daar, waar nimmer dreunend stampte
 de voet van Rome, het vuur der wrake
 ten hemel walme! Uw hand is krachtig 25
 voorspoed volgt u – vaar en verover!
 ’t Blijmoedig Brittenland, uw brede rijk,
 hoed en behoud ik tot ge huiswaarts keert.
 Trouw toonde ik al, maar geen tegenstander
 verstout zich tot strijd of bestormt de muur 30
 van dit eilandrijk zolang Arthur leeft,
 als de wolf in ’t oosten in eigen woud
 ten leste belaagd, voor zijn leven vecht.’
 Zo sprak Mordred; men zong zijn lof.
 Maar Gawain rook geen verraad of arglist 35
 in dat driest advies; hij was dol op strijd,
 achteloos blikte zijn oog op het kwaad
 dat de Ronde Tafel geruïneerd had.

Arthur trok oostwaarts met aanvalswapens;
 geweld ontwaakte in wilde streken. 40
 Hoven en tempels van heidenvorsten
 werden belaagd toen zijn legermacht
 vanaf de Rijnmond veel rijken doortrok.
 Lancelot miste hij; Lionel, Ector,
 Bors en Blamore ontbraken in de strijd 45
 maar steun kwam toch van sterke heren:
 Bediver en Baldwin, Brian van Ierland
 Marrac en Meneduc uit machtige bergen,
 Errac, en Iwain van Uriens geslacht,

that was king in Reged; Cedivor the strong 50
 and the queen's kinsman Cador the hasty.
 Greatest was Gawain, whose glory waxed
 as times darkened, true and dauntless,
 among knights peerless ever anew proven,
 defence and fortress of a falling world. 55
 As in last sortie from leaguered city
 so Gawain led them. As a glad trumpet
 his voice was ringing in the van of Arthur;
 as a burning brand his blade wielded
 before the foremost flashed as lightning. 60

Foes before them, flames behind them,
 ever east and onward eager rode they,
 and folk fled them as the face of God,
 till earth was empty, and no eyes saw them,
 and no ears heard them in the endless hills, 65
 save bird and beast baleful haunting
 the lonely lands. Thus at last came they
 to Mirkwood's margin under mountain-shadows:
 waste was behind them, walls before them;
 on the houseless hills ever higher mounting 70
 vast, unvanquished, lay the veiled forest.
 Dark and dreary were the deep valleys,
 where limbs gigantic of lowering trees
 in endless aisles were arched o'er rivers
 flowing down afar from fells of ice. 75
 Among ruinous rocks ravens croaking
 eagles answered in the air wheeling;
 wolves were howling on the wood's border.

koningszoon uit Reged; Cedivor de sterke; 50
 uit het huis der koningin de haastige Cador.
 Het grootst was Gawain, wiens gloed opblonk
 in donkere tijden, die zich trouw en koen
 steeds weer bewees onder weergalozen,
 als stut en steun van een stervende wereld. 55
 Als in laatste uitval uit belegerde stad
 ging Gawain voorop; zijn galmende stem
 schalde opgetogen aan Arthurs spits,
 als vurige vlam voerde hij 't zwaard
 aan 't front, vooraan, flitste zijn bliksem. 60

De vijand vóór hen, vlammen achter hen
 altoos ijverig oostwaarts reden zij.
 Het volk vlood hen als 't vurig oog Gods,
 tot de aarde leeg was, geen oog hen zag
 en geen oor hen opving in eind'loze heuvels, 65
 op vogel en dier na die dreigend loerden
 in 't lege land. Ten leste bereikten zij
 het Demsterwold onder donkere bergen:
 wildernis achter hen, wallen voor hen;
 op heemloze heuvels al hoger rijzend, 70
 wijd, onverwonnen, lag 't woud omneveld.
 Donker en dor zijn diepe valleien,
 waar bomen brede, gebogen takken
 in weids gewelf over wateren spannen
 die van ijspieken bergafwaarts vloeien. 75
 Op de roep van de raaf tussen rots en puin
 antwoordt de arend in ijle lucht;
 de wolven huilen aan de woudrand.

Cold blew the wind, keen and wintry,
 in rising wrath from the rolling forest 80
 among roaring leaves. Rain came darkly,
 and the sun was swallowed in sudden tempest.

The endless East in anger woke,
 and black thunder born in dungeons
 under mountains of menace moved above them. 85

Halting doubtful there on high saw they
 wan horsemen wild in windy clouds
 grey and monstrous grimly riding
 shadow-helmed to war, shapes disastrous.

Fierce grew the blast. Their fair banners 90
 from their staves were stripped. Steel no longer,
 gold nor silver nor gleaming shield

light reflected lost in darkness,
 while phantom foes with fell voices

in the gloom gathered. Gawain loudly 95
 cried as a clarion. Clear went his voice

in the rocks ringing above roaring wind
 and rolling thunder: 'Ride, forth to war,

ye hosts of ruin, hate proclaiming!
 Foes we fear not, nor fell shadows 100

of the dark mountains demon-haunted!
 Hear now ye hills and hoar forest,

ye awful thrones of olden gods
 huge and hopeless, hear and tremble!

From the West comes war that no wind daunteth, 105
 might and purpose that no mist stayeth;

lord of legions, light in darkness,

Guur jaagt de wind, grimmig en winters,
 waait steeds woester door 't wiegend bos; 80
 gebladerte buldert en bruisende regen
 verzwelgt de zon in een zwarte storm.

Het eindeloos Oosten vlamde op in toorn,
 en boven broeiden, geboren in kerkers 85
 van duistere dreiging de donderkoppen.

Zij weifelden, wachtten; door de wolkenlucht
 stoven windruiters, wild en troebel,
 grau en gruwzaam, grimmig ten strijde
 schaduwgehelmd schimmen van rampspoed.
 Fel werd de storm, hun fraaie vanen 90

van de stang gestroopt. Stalen wapens,
 goud, noch zilver, noch glanzend schild
 weerkaatsten licht, verloren in 't donker;
 spookvijanden met veile stemmen
 verdrongen zich duister. Met donderkreet 95
 schreeuwde Gawain boven schrille wind
 en gerommel uit, dat de rotsen galmden
 van zijn sterke stem: "Ten strijde nu,
 onheilig heir, dat haat uitroept!

Vrees geen vijand, noch vuige schim 100
 uit donkere bergen waar duivels huizen!
 Hoort nu, heuvels en huiverwoud,
 akelige tronen van aloude goden,
 huizenhoog, hopeloos, hoort en siddert!

Het westen brengt krijg die geen wind verjaagt, 105
 macht en moedwil die geen mist stuit;
 als leider van 't leger, licht in de nacht,

east rides Arthur!' Echoes were wakened.
 The wind was stilled. The walls of rock
 'Arthur' answered.

110

There evening came

with misty moon moving slowly
 through the wind-wreckage in the wide heavens,
 where strands of storm among the stars wandered.
 Fires were flickering, frail tongues of gold
 under hoary hills. In the huge twilight
 gleamed ghostly-pale, on the ground rising
 like elvish growths in autumn grass
 in some hollow of the hills hid from mortals,
 the tents of Arthur.

115

Time wore onward.

Day came darkly, dusky twilight
 over gloomy heights glimmering sunless;
 in the weeping air the wind perished.
 Dead silence fell. Out of deep valleys
 fogs unfurling floated upward;
 dim vapours drowned, dank and formless,
 the hills under heaven, the hollow places
 in a fathomless sea foundered sunken.
 Trees looming forth with twisted arms,
 like weeds under water where no wave moveth,
 out of mist menaced man forwandered.
 Cold touched the hearts of the host encamped
 on Mirkwood's margin at the mountain-roots.
 They felt the forest though the fogs veiled it;
 their fires fainted. Fear clutched their souls,
 waiting watchful in a world of shadow
 for woe they knew not, no word speaking.

120
125
130
135

oostwaarts rijdt Arthur!’ Echo’s ontwaakten,
de wind kromp weg. Wanden van rots
antwoordden: ‘Arthur’.

De avond kwam; 110
een nevelmaan naderde traag
langs windwrakken aan de wijde hemel
waarin stormflarden langs sterren zwierven.
Vuren vlamden, vluchtig gouden tongen
bij grijze heuvels. In de grootse schemer 115
glommen geestgrauw, uit de grond rijzend
als schimmengroeisels in schraal herfstgras
in een heuvelholte verholen voor mensen,
de tenten van Arthur.

De tijd schreed voort.
Donker kwam de dag, een duistere schemer, 120
die zwak glansde op zonloze hoogten;
de wind stierf weg uit de waterige lucht.
Doodstil werd het. Uit dalen stegen
flarden nevel fladderend op;
in damp verdronken dof en vormloos 125
de hoge heuvels; de holle plaatsen
zakten en zonken in een zee zonder eind.
Woudreuzen wuifden verwrongen armen
als onbeweeglijke waterplanten,
moegezworven mannen werden mistspoken. 130
Huiver trof de harten in ’t heir, gelegerd
naast het Demsterwold bij de wortels der bergen.
Door wasem omwalmd was het woud toch voelbaar;
hun vuur vervaagde. Vrees greep hun ziel,
die waakzaam wachtte in een wereld van schaduw 135
op onbekend wee, maar woorden meed.